

MALGRAT (1936-1939)

(Un exemple de combat i de supervivència a la rereguarda catalana)

L'ETAPA REPUBLICANA

La vila de Malgrat tenia 4.507 habitants el 1936 i una llarga tradició agrícola amb un important sindicat, El Progrés de Malgrat i sa comarca (1915) i els més recents (1935) sindicats, el rabassaire Unió d'Agricultors de Malgrat i l'Associació Mútua de Ramaders i Agricultors. Encara el 1948 tenia 514 agricultors, essent després de Mataró i d'Argentona la xifra més gran de tota la comarca. Destacava en la producció de verdures i en especial de la patata primerenca, les *Mataro's potatoes*. El 1944 la producció de patates pujà a més de sis milions de quilos, xifra només superada per Mataró i Vilassar de Mar. L'estampa de vagons carregats de patates a l'estació de Malgrat, fou durant aquests anys la demostració de les bones campanyes, potser només mitigades el 1934 degut a què moltes es podriren als molls de Barcelona.

De totes maneres, la vila no renuncià als nous signes dels temps, la indústria, bé fos al voltant de la important SAFA (Blanes), bé amb un nodrit grup d'indústries tèxtils ubicades a la pròpia localitat i esdevenia un centre fabril de primera importància.

A nivell d'escolarització, l'any 1930 la taxa d'alfabetització era d'un 62,2%, ostensiblement superior als homes (66,9%) que a les dones (57,8%). Durant la república, el setembre de 1933, les congregacions religioses continuaren impartint ensenyament sota la denominació de Mútua Escolar Malgratenca.

Malgrat tingué sempre una important presència anarcosindicalista; el SU (Sindicat Únic-CNT) ja va tenir predicament els anys 20; vers l'any 1920 Àngel Pestaña, secretari general del Sindicat, va venir a Malgrat a fer un míting: «Vaig apuntar-me a la CNT, Sindicat d'Oficis Varis als 14 anys. Durant els anys 20 vaig assistir a algunes reunions clandestines.»¹

Després d'una llarga etapa de clandestinitat forçada, el 8 de juny de 1931 es tornà a instaurar la CNT a Malgrat, amb el nom de Sindicat de Treballadors de Malgrat i Rodalies. Tenia la seva seu en un pis del carrer Riera, 22; el juny de 1931 controlava 275 cotitzants i el març de 1933 uns 800. A aquesta data, cal afegir-hi els 200 associats a l'Ateneu Llibertari *Aclarecer*, legalitzat el 14 d'octubre de 1933

sota el nom de *Clariana*, Ateneu Cultural de Malgrat. A l'alçada de 1936 aquesta força cultural i sindical serà la de més arrelament popular entre la classe treballadora. La UGT no va poder implantar-se a Malgrat; en un moment molt propici com el mes d'octubre de 1937, només tenia un sindicat fabril i tèxtil amb noranta-cinc afiliats, era una força purament testimonial.

A nivell electoral, el Centre Català Republicà (ERC) tenia un fort predicament a Malgrat, fent-ho de la mà de Francesc Arnau i Cortina, primer alcalde de la república, més tard president de la Federació de Municipis Catalans i diputat al Parlament de Catalunya. Va ésser co-redactor de la Llei Municipal Catalana, que volia dotar els ajuntaments de més instruments de govern.

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, van donar el triomf al Centre Català Republicà (ERC) per un màxim de 339 vots, davant la Unió Catalanista (Lliga), que assolí un màxim de 208 sufragis:

Miquel Verdaguer Soler	339	CCR (regidor)
Francesc Arnau Cortina	336	CCR (alcalde)
Elies Paradedà Comas	332	CCR (regidor)
Gracià Garriga Bofi	331	CCR (regidor)
Salvador Buñol Regi	329	(1r tinent d'alcalde)
Jaume Safont Bosch	235	CCR (2n tinent d'alcalde)
Ciril Puig Estol	233	CCR (regidor)
Joan Bufi Robert	223	CCR (regidor)
Salvador Massens Torrent	208	UC (regidor)
Ramon Diffent Trias	198	UC (regidor)
Sebastià Fontrodona Rabassa	112	UC (regidor)

Font: *Ciudadania*, núm. 19 (19-4-1931)

A les eleccions legislatives del 28 de juny de 1931, ERC obté un 85,2% dels vots, una majoria aclaparadora davant la irrellevància dels resultats d'altres formacions: la Lliga un 8%, el Partit Republicà Radical un 2,4% i el Partit Catalanista Republicà un 4,4%.

A les eleccions al Parlament de Catalunya del 20 de novembre de 1932, ERC obté un 65,3% dels sufragis, Concòrdia Ciutadana (Lliga Regionalista) un 27,9%, el Partit Republicà Radical un 5,2% i Dreta de Catalunya un 1,5%.

A les eleccions a Corts de novembre de 1933, ERC obté 734 vots i la Lliga 695.

Les eleccions municipals del 14 de gener de 1934 van evidenciar que Malgrat continuava sent una població d'esquerres. La votació i l'escrutini van tenir lloc sense cap mena d'incident. Es presentaren dues candidatures: la núm. 1, del Centre Català Republicà (ERC) i la núm. 2, de Lliga Catalana, ambdues integrades per dotze militants. Els resultats van ser de 982 vots per a Esquerra i 719 per a la Lliga.

Esquerra Republicana formaria la majoria amb vuit regidors: Miquel Verdaguer Soler, Joan Prat Maspera, Josep Forroll Pla, Francesc Arnau Cortina, Antolí Gros Fornés, Josep Illas Robert, Marià Mora Marquès i Alfons Bou Frigola.

Es tornà a incloure Francesc Arnau dins la candidatura d'ERC. Malgrat haver-hi el costum de la renovació de la meitat dels regidors, es va considerar que sense la seva presència hi hauria una pèrdua considerable de vots.

I la Lliga formaria la minoria amb quatre regidors: Artur Espàrrech Fors, Joan Pau de Garriga Anglada, Joan Mallart Garriga i Francesc Defaus Marés.

ELS FETS D'OCTUBRE DE 1934 A MALGRAT

Els Fets d'Octubre de 1934 a Malgrat, han estat explicats per Elies Paradera Comas, a la revista local *Som-hi*:

«Quan en Companys ens va cridar per preparar-nos i proclamar la República Catalana, ens vàrem reunir a la Casa de la Vila els més fidels, esperant els moments de la seva decisió. En aquesta trobada, com sempre, no érem més que els més fidels, en Prats, en G. Garriga, en M. Verdaguer i alguns altres que no recordo, però l'Arnau no hi va venir. A les dues del matí en Companys va donar l'ordre de dispersar-nos perquè la cosa estava perduda. Vàrem tenir sort que el sergent de la guàrdia civil, senyor Martorell, es va fer responsable, dient que a Malgrat no havia passat res fora de la normalitat, del contrari aquell dia anàvem a la presó.»²

Part d'aquestes afirmacions foren contestades per Ramon Garriga-Marquès, al seu llibre sobre Francesc Arnau:

«Tots sabem avui que fou un acte poc pensat, poc meditat, i no gens preparat. Seguidament, les directrius de l'ERC, a les quals s'havien d'atendre els seus regidors municipals, eren d'estar-se quiets... que és el que va fer, disciplinadament, l'Arnau. No és cert que el meu pare, en Gracià Garriga i Bolí, es trobés a la Casa de la Vila de Malgrat en aquella vetllada històrica, perquè restà tota la nit atent a les informacions de la ràdio, a casa seva, i en companyia del seu fill gran, que sóc jo.»³

Queda, doncs, força clar que a Malgrat hi hagué poca mobilització, que una majoria restà expectant, i que en ésser la corporació municipal majoritàriament controlada per l'ERC, no va caldre constituir cap comitè revolucionari. També entenc correcta l'actitud d'Arnau de seguir les directrius del seu partit i no les dels elements més radicals.

El 13 d'octubre de 1934, el comandant d'artilleria de la columna volant de Mataró, Antonio de Carranza, convocà un ple extraordinari de la corporació. La seva

acta s'escrigué en català, però els militars obligaren a transcriure-la altra vegada en castellà, bo i tatxant algunes consideracions favorables a l'ajuntament d'ERC.

El comandant Carranza vingué a destituir l'alcalde i els regidors d'ERC. El senyor Arnau expressà que, si bé no faria cap objecció a les decisions de l'autoritat militar, volia, però, esmentar que sempre varen ésser una garantia per a la salvaguarda de l'ordre públic; demanà que constés en acta, i afirmà categòricament que sempre havien assegurat l'ordre públic, ja que durant els Fets d'Octubre l'autoritat municipal i el sometent havien vetllat dia i nit per tal que l'ordre quedés garantit, com així succeí. Així ho testimoniaren els propis regidors de la Lliga. El comandant Carranza digué que estava d'acord en què constessin aquestes paraules i afegí:

«Manifiesta además que hace este acto de suspensión con verdadero dolor (l'original està tatxat i canviat per sentimiento), toda vez que se ha podido enterar por todos que la actuación del Ayuntamiento de Malgrat ha sido modelo de administración y de comportamiento; que se ha podido convencer que no ha tenido efecto en Malgrat ningún acto subversivo durante estos días de agitación, pero interpretando las órdenes superiores y por el hecho de pertenecer la mayoría a un partido que se declaró en rebeldía se ve obligado, y bien contra su voluntad (aquest tros està tatxat a l'original) a proceder a las suspensiones de los señores aludidos.»⁴

El mateix dia 13 d'octubre de 1934, Artur Espàrrech Fors fou nomenat per aclamació dels regidors de la Lliga alcalde d'una comissió gestora integrada per un total de vuit membres, per bé que, segons consta, el 7 de novembre hi hagué una sessió presidida pel comandant Antonio de Carranza, on s'aclarí que, de moment, només podia actuar un alcalde-gestor a l'Ajuntament de Malgrat, però sense comissió gestora.

El diumenge 16 de febrer de 1936, hi hagué noves eleccions legislatives a Malgrat, amb uns cens de 2.785 electors i una participació del 71,6%; el Front d'Esquerres de Catalunya obtingué un 61,4% del vot electoral. Com a resultat de les eleccions, l'endemà hi hagué una reunió a l'Ajuntament amb la presència d'Arnau, Prat, Forroll, Gros i tots els altres regidors d'ERC, a la qual també assistiren els regidors de la Lliga. Arnau celebrà la presència d'aquests darrers, ja que ostentaven una legítima representació del poble. No es pot demanar més d'un home a qui, injustament i arbitràriament, els militars li havien arrabassat el seu càrrec. Arnau sempre fou capdavanter de la cultura democràtica i de la justícia.

Finalment, voldria transcriure l'acta municipal de la sessió del 23 de febrer de 1936, a la qual no assistiren els regidors de la minoria de la Lliga Catalana:

«Els sotasignats han volgut expressar la seva opinió condemnatòria amb els següents termes: Condemnar tota suplantació de càrrecs d'elecció popular i incloure específicament en la condemna el fet que els consellers municipals governatius, que no tenen cap mena de representació del poble, es prestessin

a suplantar els legítims representants i que continuessin usurpant els càrrecs, malgrat el requeriment que els fou adreçat pels legítims consellers municipals. Remarcar, per als efectes conseqüents, que en el seu dia els consellers municipals suspesos sense causa pendent en l'ús d'un dret i en compliment d'un deure, varen presentar un requeriment als consellers governatius perquè abandonessin el lloc que ocupaven indegudament, i significar que l'incompliment d'aquest precepte declara els consellers interins incursos en el delictes d'usurpació d'atribucions». Dins l'obra de reparació es proposa: Realitzar l'obra de desgreuge necessària per restablir la sobirania del poble, acordant-se la reposició del grup escultòric *Leda i el cigne*, de l'artista Lluís Montané al lloc del seu emplaçament i del qual havia estat retirat per acord de l'Ajuntament governatiu i reposar el bust del doctor Robert a la sala d'actes de l'Ajuntament.»⁵

El dia 23 de febrer tornaren a l'Ajuntament tots aquells regidors electes d'ERC que «havia estat injustament privats...», es condemnà tota suplantació de càrrecs d'elecció popular i, en particular, tots els consellers governatius que es presentaren a suplantar els legítims representants. També es va veure amb disgust que els regidors de la minoria –Lliga Catalana– acceptessin a ser nomenats consellers governatius i es van demanar responsabilitats per aquests fets de «flagrant abús de poder».

EL MOVIMENT I LA REVOLUCIÓ

De la incertesa dels primers dies ens en parla l'Elies Paradedà: «Durant uns quants dies era difícil fer-se respectar. Els més exaltats no volien reconèixer cap autoritat i feien el que volien. Als vuit o deu dies els ànims es varen calmar i aleshores vàrem poder formar Ajuntament.»⁶

Els primers moments van exigir la constitució d'una nova organització:

«El 19 de juliol jo era el secretari local del Sindicat a Malgrat, aleshores vam rebre un avís del Comitè Regional de la CNT ordenant la constitució de comitès antifeixistes, vam prendre la decisió de formar-ne un a Malgrat. El constituïrem tres militants de la CNT, tres d'ERC i tres rabassaires, aquests darrers tenien molt predicament i havien tingut un gran paper durant els Fets d'Octubre de 1934. Jo vaig ser elegit cap del comitè, era l'únic que era fill de Malgrat. El canvi va ser molt gran.»⁷

Una relació de membres del Comitè de Milícies Antifeixistes ens indica que aquest quedà format per vuit persones:

Rafel Banet Caumolas (CNT, president) Francesc Vidal Curull (CNT) Salvador Cuadrado Gracia (CNT)

Gonçal Gambín Urrea (CNT)
Joaquim Sánchez
Blas Fernández Hernández
Francesc Onna Ribas (ERC)
Pau Pica Moner (ERC-URC)

Font: *Causa General*

El domini era de la CNT-FAI, es formà un nucli de cinquanta a seixanta milicians, dels quals deu marxarien a la centúria Malatesta (setembre 1936), si bé durà pocs mesos (a la pràctica fins al mes d'octubre de 1936) i mai no arribà a substituir del tot l'Ajuntament. També hi havia un grup local de la FAI.

El cap del comitè, Rafel Banet, argumenta algunes de les primeres decisions que va prendre l'organisme esmentat, tot deixant molt clar que l'alcalde va dimitir per mostrar la seva disconformitat amb les pressions del comitè:

«En Francesc Arnau defensava posicions molt conservadores. A la primera reunió del comitè, ell hi era present; davant la necessitat de sortir del pas vaig suggerir que s'havia de desarmar el poble per evitar ensurts, calia agafar totes les armes i estendre el corresponent rebut als seus propietaris. En Francesc Arnau s'aixecà de la reunió tot dient que no hi estava d'acord, i mentre ell fos alcalde això no es faria. L'Elies Paradedà, cap dels rabassaires, va secundar la posició de la CNT i es va fer allò que deïem.»⁸

Hi hagué una intensa tasca depuradora de funcionaris municipals –dipositari, metge titular, secretari del jutjat i altres–. Sovintejaren les requises, multes i penyores als propietaris, també va fer la seva aparició la fòbia religiosa. En el saqueig de l'església parroquial, el valor dels desperfectes en obres i objectes de culte importà el valor d'unes 600.000 pessetes i les destrosses a l'església dels pares maristes fou d'unes 60.000 pessetes. Igualment s'ha de dir que les pèrdues a l'església de les germanes carmelites pujà unes 27.000 pessetes i les de l'hospital unes 10.000 pessetes.⁹ Recordem que el 19 d'agost es va fer la proposta de convertir l'església en un mercat cobert, si bé durant algun temps va servir com a garatge cobert.

També es perjudicà moltes persones que, per requises i bándols, van ser obligades a lliurar tota mena d'objectes religiosos, en un innecessari exercici de fòbia iconoclasta practicada pel comitè.

El comitè confiscà també alguns vehicles, en concret vuit turismes, quatre camions i dues camionetes, alguns dels quals no van ser trobats en acabar la guerra i d'altres es trobaren en un estat molt lamentable. També es van retenir els saldos dels comptes corrents de set ciutadans: Pasqual Torrent, Salvador Torrent, Joan Montals, Antoni Montals, Celestí Nualart, Joan Pau i Joan Piferrer.

REPRESSIÓ REPUBLICANA 1936-1939

Reg. C.	Data	Nom i cognoms	Milit	Edat	Nat	Professió	E C	Mort	Lloc
Malgrat	6-8-1936	Narcís Jofré Costa	39			capellà Sant Nicolau	S	5-8-36	Malgrat
Malgrat	6-8-1936	Joaquim Turró Viñas	58		Malgrat	sacerdot de les Carmelites	S	5-8-36	Malgrat
Malgrat	8-8-1936	Fèlix Paradedà Robert	71		Malgrat	sacerdot	S	7-8-36	Malgrat
Malgrat	6-8-1936	Anastasi Villanueva Diaz				marista col·legi Chanel	S	5-8-36	Malgrat
Malgrat	no regist.	Constanci González				marista col·legi Chanel	S	5-8-36	Arenys de Mar
Malgrat	21-4-1942	Ferran Molas Roquet	UGT	51	Malgrat	pagès	C	8-8-36	Sant Pol
Girona	19-2-1937	Manuel Carceller Carol		48	Sant Sorrés (C)	guàrdia civil	C	20-2-37	Girona
		Manuel Carceller Guardiola		20		guàrdia civil	S	febrer 37	Tortellà
Malgrat		Clara Molluna Mateu		9			S	5-8-36	Malgrat

Font: J. SOLÉ SABATÉ i J. VILLARROYA, *La repressió a la guerra i a la postguerra a la comarca del Maresme (1936-1945)*.

Sabem que s'operà el mateix sistema repressiu que a Calella, és a dir, el dia 5 d'agost s'anuncià els capellans i religiosos de Malgrat que quedaven en llibertat, per perseguir-los i assassinar-los d'una manera més selectiva:¹⁰

Narcís Jofré i Costa. S'hauria pogut escapar fàcilment, però preferí quedar-se entre els seus feligresos. S'amagà a casa d'una neboda seva, on fou descobert. Capturat el dia 6 d'agost de 1936, se l'endugueren al cementiri malgratenc, on cridà i perdonà. Allí el van torturar i assassinar. Els botxins volien tapar-li els ulls. Mossèn Jofré s'hi negà, ja que volia morir coratjosament per Crist. Ha deixat publicades algunes poesies.

Joaquim Turró i Viñas. Nascut a Malgrat de Mar, va quedar adscrit a la parròquia, on fou nomenat capellà del col·legi de les religioses carmelites de la caritat, càrrec que tenia en morir. Es creia segur vestint-se de pagès. Però de res no li serví, ja que, reconegut, fou capturat i conduït a la presó del poble. Allí estigué pres tres dies, fins que li comunicaren la llibertat amb la condició que s'absentés de la vila. El dia 5 d'agost es dirigí a Palafolls. Perseguit pels milicians, fou tirotejat i mort al camí vell de Malgrat a les Ferreries, en el lloc conegut per la Verneda.

Fèlix Paradedà i Robert. Nascut a Malgrat de Mar, es retirà a la seva vila nadiua, on quedà adscrit canònicament a la parròquia. Té alguns escrits literaris i d'història local molt interessants, que palesen l'afecte que sentia envers la vila de Malgrat, on havia nascut. Es trobava encara al seu domicili, quan el 7 d'agost de 1936 els milicians, a plena nit, trucaren a la porta de la casa on vivia. Obri la finestra de la seva habitació i des de baix fou tirotejat. Resultà lleugerament ferit al cap i l'obligaren a baixar i obrir la porta. Se l'endugueren al cementiri de la població. Van obligar el fosser a cavar un clot i hi tiraren el mossèn encara viu. L'enterramorts es resistia a colgar-lo; però l'obligaren a completar la feina amb l'amenaça que, si no ho feia, l'enterrarien viu a ell.

Anastasio Garcia. Pare marista, s'amagà a casa del mestre Moluna, fugint dels seus perseguïdors, però el van trobar. Li dispararen gairebé a frec de pell i el van ferir a una cuixa, si bé el mateix tret va ferir mortalment la filla del mestre, la nena Clara Moluna:

«Van venir a veure'ns uns de Barcelona, a fer un registre a la casa d'en Miró i Trepapat (antic cap de la patronal), no el trobaren però localitzaren un marista, van acordonar tot el carrer i els horts que donaven a l'estació. Saltà per darrera, li cridaren l'alto i va entaforar-se a l'interior d'un hort. L'amo de la casa, que estava sopant, va lliurar-lo. Un milicià, molt esverat, tirà un tret que ferí la cama del marista, però un altre projectil matà accidentalment la nena.»¹¹

LES COL·LECTIVITZACIONS

Entitat confiscadora	Carrer	Afectat	Destinació
SU Malgrat	Canalejas (Durruti), 30	Germanes carmelites	Seu central de la CNT
Ateneu Llibertari <i>Aclarecer</i>	De la República, 37	Sabina Escubós	Local de l'Ateneu Llibertari
SU Tèxtil	F. Galán y Garcia, 5	Eladi Freixas	Sindicat Fabril i Tèxtil CNT
SU Alimentació	F. Galán y Garcia	Salvador Torrent Marés	Magatzem i botiga de la secció de camperols del SU
Col·lectivitat agrícola CNT	Joan Sala, 3	Trinitat M. Homs	Dipòsit d'estrís de vinificació de la col·lectivitat
Col·lectivitat agrícola CNT	Riera, 1	Ramon Martí Martí	Magatzem de la col·lectivitat
Col·lectivitat agrícola CNT	Ignasi Iglesias, 7	Vidua de Josep Regí	Magatzem d'eines del camp
Col·lectivitat agrícola CNT	Prat de la Riba, 47	Francesc Santllehi Sala	Quadra de vaques de la col·lectivitat
Col·lectivitat agrícola CNT	President Macià, 2	Artur Vidal Giron	Cavalleries per al conreu de la terra de la col·lectivitat
Col·lectivitat agrícola CNT	Comerç	Artur Vidal Giron	Quadra / vaquera de la col·lectivitat

Font: Lligall 193/3 AHN-Guerra Civil. Sección Político Social-Bcn

Hi hagué una col·lectivitat agrícola CNT, presidida per Joan Barnés i Garcia. També es va col·lectivitzar la pesca, els serveis auxiliars de la indústria (electricitat, ram de l'aigua, fusta...), els espectacles... La col·lectivitat general CNT va emetre bitllets d'una pesseta, amb data 22 d'abril de 1937.

Al mateix temps, es va fer un primer embarg preventiu, i després d'apropriacions definitives es controlaren els comptes corrents de set ciutadans.

Un testimoni ens aclareix la constitució de les col·lectivitats:

«Es va col·lectivitzar tot, jo era el delegat del Treball a l'Ajuntament per si hi havia algun conflicte obrer local. Les col·lectivitats es van fer elles mateixes. Els petits operaris podien seguir treballant per a l'amo o bé optar per la col·lectivització, la majoria s'apuntaren a la CNT. A Malgrat instauràrem el salari familiar, idea que consistia a igualar el salari de totes les col·lectivitats. Un treballador cap de família cobraria 70 pessetes setmanals, els joves 30 pessetes setmanals, una mare de família que no treballava fora 15 pessetes setmanals, i les persones grans o els malfeiners 10 pessetes a la setmana. Però la gent no estava contenta, aquesta idea havia fracassat, la gent no ho entenia, així que va haver-hi una reunió i el pla es va retirar, establint-se salaris diferenciats. La col·lectivitat agrícola era gegantina, la dirigia una comissió de quatre persones: dues rabassaires (Pau Pica i Salvador Barney), una de la CNT i una d'ERC. A la pràctica, Elies Paradedà i els rabassaires s'apuntaren a la CNT. Tots aquells que es desfeien de la col·lectivitat tenien problemes per poder pagar els pagesos, arbitràrem un préstec de 50.000 pessetes de la Regional catalana, ens deixaren 100.000 pessetes sense cap mena d'aval o papers, simplement a compte de la propera collita de patates. Aleshores, molts es van apuntar a la col·lectivitat. Els pescadors pescaven molt i no els entusiasma la col·lectivitat, però també van col·lectivitzar-se, si bé més tard optaren per separar-se'n.»¹²

RELACIÓ D'EMPRESES CONTROLADES / COL·LECTIVITZADES

1. Pere Masriera i Pujadas (Malgrat). Empresa controlada ⇔ Joan Cano Martínez, Rafael Molas Garrós, Josep Garangou Garriga i Josep Turné Simon (5-10-1936), DOG 284 (10-10-1936).
2. Gaspar Mir i Puigdemont (Malgrat). Empresa controlada ⇔ Joan Dàvila Raja, Joan Lliuró Forcada, Jacint Monguilo Massich i Rafael Soler Bañon (24-10-1936), DOG 303 (29-10-1936).
3. Metal·lúrgica P.A. (Malgrat). Empresa col·lectivitzada ⇔ Martín Ramos i Jordán (interventor). Persones autoritzades: Tomàs Solà i Carles (director); Martí Ramos Jordán i Bartomeu Vázquez Ruso (29-5-1937), DOG 159 (8-6-1937).
4. Espectacles públics col·lectivitzats (Malgrat) ⇔ Ramon Turró i Pau Claris, Rafel Banet Canudas (interventor) (15-11-1937), DOG 323 (19-11-1937).
5. Salvador Esquena Forroll (Malgrat). Empresa controlada ⇔ Josep Aymerich i Salvador Lloret (28-10-1937), DOG 329 (25-11-1937).

6. Rafael Soler Abat (Malgrat). Empresa controlada ⇔ Miquel Oriol i Bartomeu Giménez (16-12-1937), DOG 359 (25-12-1937).
7. Salvador Parera Mateu (Malgrat). Empresa controlada ⇔ Pere Ferrer i Pere Lliuro (4-1-1938), DOG 15 (15-1-1938).
8. F. Prats Albert Suc. (Malgrat). Empresa controlada ⇔ Pere Moll Guinart i Josep Cañadas Esteban (5-9-1938), DOG 259 (16-9-1938).
9. Juli Cardona Girona (Malgrat). Empresa controlada ⇔ Joan Turró Mateu, Pau Paulis Fontlladesa (6-1-1939), DOG 12 (12-1-1939).

Font: *Diari Oficial de la Generalitat* (BCFC)

PLÀNOL DE LA VILA

Serveix tant per veure el canvi de noms de carrers com la ubicació dels principals centres sindicals, polítics i militars durant la guerra.

Any 1937	Carrer	Nom actual
Ayuntamiento	República	Carrer del Carne
CNT- Sindicato Único	Via Durruti	Carrer de Mar
CNT- Consejeria de Defensa	Mallorca / Sant Esteve	Carrer Mallorca
CNT- Cine - Cafè	Ramon Turró	Carrer Ramon Turró
CNT- Cine		Carrer Sant Pere
Ateneo Llibertario	Ramon Turró / República	Carrer Ramon Turró / Carne
Almacén de la Colectividad	Galán y Garcia	Carrer de Passada / Camí Nou
Centro de Esquerras	Blanch	Carrer Blanch
Cuartel de Carabineros		Parc de Can Campassol / C. Sant Pere
Cuartel de las Baterias de Costas		Camí Nou / Passatge Alsina
Sindicato Agrícola	Via Durruti	C. De Mar / C. Sant Elm / C. Sant Pere
Cooperativa	Via Durruti	C. Desclapers

Font: Plànol de Malgrat (Arxiu de l'autor).

LA VIDA MUNICIPAL

Sota el signe del control anarquista (agost 1936 - juny 1937)

El 9 d'agost de 1936 es declarà vacant el lloc que havia d'ocupar el conseller Francesc Arnau i Cortina, d'ERC, que havia dimitit d'alcalde el 23 de juliol. Al mateix temps, es declarà el cessi dels quatre regidors de la minoria de la Lliga, així com també la del conseller suplent d'ERC, Pere Vidal Pica, a part de produir-se el nomenament dels substituïts dels regidors destituïts, que van recaure en suplents de la llista d'ERC a les municipals del 14 de gener de 1934.

Joan Prat Maspera (alcalde)
Antolí Gros Fornós (alcalde 2n)
Josep Forroll Plà (alcalde 3r)
Josep Illas Robert (alcalde 4t)
Alfons Bou Frigola
Antoni Cànoves Méndez (POUM, nou nomenament)
Marià Mora Marquès
Ramon Pica Valls (suplent FP)
Melcior Ruiz Quer (suplent FP)
Joan Ribas Torras (suplent FP)
Ernest Torrell Rosés (ERC, nou nomenament)
Miquel Verdaguer Soler (ERC)

Font: Llibre d'actes municipals (AMM).

El 5 de desembre de 1936 es produí el relleu del consistori anterior, amb un equilibri de components entre la CNT, ERC i la URC (rabassaires).

Elies Paradedà Comas (alcalde, URC)
Francesc Vidal Curull (CNT)
Gonçal Gambín Urrea (CNT)
Salvador Cuadrado García (CNT)
Pau Pica Moner (ERC-URC)
Ernest Torrell Rosés (ERC)
Miquel Verdaguer Soler (ERC)
Manuel García Hernández (conseller adjunt) (URC)
Salvador Barney Mateu (conseller adjunt) (URC)
Joan Prat Maspera (conseller adjunt) (ERC)

Font: Llibre d'actes municipals (AMM).

No obstant això, hem escrit una relació nominal del nou Ajuntament; el cert és, però, que des de la Conselleria de Defensa se seguia controlant de prop el consistori per homes de la CNT propers als postulats de l'antic comitè. Aquesta Conselleria emprendreà la construcció d'uns refugis antiaeris, o demanarà d'apagar l'enllumenat públic a partir de les 8 del vespre.

El professor Planagumà anà organitzant tot el tema de l'ensenyament, reciclant fins a setze nous mestres, alguns d'ells sense títol, però amb bona voluntat.

També podem observar que, a mesura que avança la guerra, es va intervenint la producció i comercialització dels queviures en una proporció que serà directament proporcional a l'augment de les necessitats de la població; així veurem com augmentaran les restriccions. Igualment, el consistori considerarà que mitjançant la municipalització de la vivenda pot controlar tot un flux econòmic procedent del conseqüent cobrament dels lloguers.

El subministrament de queviures començà a escassejar, augmentaren els preus dels productes bàsics i aparegué el racionament i el mercat negre.

El mes de gener de 1937, es dugué a terme la municipalització de la vivenda i de les terres del municipi.

De totes maneres, la imposició d'aquestes requisitòries anà preocupant la població; i l'exercici d'una determinada posició de força per part de la CNT-FAI-JJLL i els regidors afins que conformaven la majoria consistorial, absolutament controlada per les tesis anarcosindicalistes, anava provocant una fricció primer i una fractura social després.

Com a punt paradigmàtic d'aquesta tesi, trobem la jornada del 19 de gener de 1937, que mereix tot un estudi a part.

Dimarts, 19 de gener de 1937: el poble perd la por

El 19 de gener de 1937, es va produir una manifestació de dones per protestar d'uns insults a unes joves per part d'empleats de la Conselleria de Defensa. El govern municipal titllà els manifestats de grups contrarevolucionaris, el cert és que van produir un gran trasbals a la població i van fer trontollar l'equilibri de les forces locals. A altres localitats, com ara Premià de Mar, Sant Pol o Calella, també n'hi va haver durant el primer semestre de 1937, si bé la majoria lligades a la necessitat de millorar el proveïment de la població.

Els fets van ser narrats i consten a l'acta municipal del 19 de gener:

«A tres quarts de deu del matí les joves Dolors (26 anys) i Francesca Fàbregas (22 anys) es personaren a la Conselleria de Defensa i pocs moments després a la Casa de la Vila, preguntant si hi havia acudit una comissió d'homes. En contestar-les negativament, dites joves es retiraren i una hora més tard compareixia un nucli d'homes demanant per l'alcalde. D'aquests, es coneixen Ramon Pica, Marian Fontrodona, Ramon Fontrodona, Josep Paradedada, Sebastià Paradedada, Tomàs Gispert, Francesc Garriga, Pere Forroll, Salvador Mateu, Salvador Arges, Fèlix Paradedada, Miquel Robert, Francesc Bigas, Pere Nogués, Fèlix Brasens, Josep M. Gallart Creixell, Pere Noguera, Ramon Montals, Eloi Fàbregas, Josep Forroll, Felip Robert, Pere Pica, Sebastià Coma, Joan Bigas i Josep Garriga. En substitució de l'alcalde comparegué el conseller d'Agricultura, Pau Pica, qui els demanà que nomenessin una comissió, ja que tots no els podia atendre. Foren nomenats vuit delegats: Fèlix Paradedada, Miquel Robert, Francesc Bigas, Pere Nogués, Josep M. Gallart Creixell, Pere Noguera, Ramon Montals i Eloi Fàbregas; aquest darrer prengué la paraula, manifestant que volien protestar dels mals tractes de què havien estat objecte, per empleats de la Conselleria de Defensa, les seves filles Dolors i Francesca. Havien estat interrogades sobre el viatge que alguns rabassaires havien fet a Barcelona, van ser citades en algunes ocasions, rebent insults i amenaces

de detenció. Mentre s'exposaven els fets, s'estava formant enfront de l'Ajuntament un nombrós grup de dones amb alguns homes barrejats. Les converses van discórrer en un to amistós, al qual ajudaren els regidors de Sanitat i de Treball. No obstant això, vist que s'anava formant un nucli compacte de manifestants, el regidor Ernest Torrell els féu veure que això era contraproduent. Així les coses, les dones produïren un gran aldarull, amb crits contra les autoritats i organismes de la CNT i Joventuts Llibertàries. Els comentaris dels regidors Vidal i Gambín van ser que sota la pretesa protecció a unes noies, s'hi amagava una veritable reacció feixista. Les dones havien anat a parar les fàbriques per tal que els treballadors poguessin assistir a la concentració... Seguidament el company Gambín, conseller de Defensa, manifesta que no hi ha res de cert quant als suposats insults a les germanes Fàbregas, ni tan sols intent de detenció i, per tant, es manifesta a creure que tot això no és més que un ardit per desprestigiar els homes de la CNT i de la FAI, promogut en el fons pels elements feixistes d'aquesta vila. Acte seguit es nomenà una comissió depuradora integrada per Gonçal Gambín (CNT), Elies Paradedà (URC) i Ernest Torrell (ERC).»¹³

Josep Sampere intenta aclarir alguns aspectes de la protesta cívica;¹⁴ així ens diu que la Conselleria de Defensa va intentar imposar la càrrega d'un tribut al sector camperol de la vila. Considerat il·legal i excessiu, Eloi Fàbregas i Garriga anà a Barcelona amb altres pagesos, per parlar amb algú de la Generalitat; allà se li recomanà de no pagar res, donant-li garanties davant del perill que representava el fet d'exterioritzar aquella actitud. El 19 de gener, Dolors i Francisca Fàbregas es dirigien a la seu del comitè, situat a can Ragull. Elles manifestaren la seva posició de no pagar, els milicians al·legaren que eren diners per al front, elles insistiren que allò no eren maneres i que les autoritats superiors podien trobar altres fórmules. Els milicians, segons Sampere, les van titllar de feixistes, rebent un seguit d'amenaques de detenció, però pogueren tornar a casa. Prop de les 11 del matí arribà a l'Ajuntament la comissió d'homes. Com que els telèfons estaven bloquejats per la CNT, un jove anomenat Blanc i el vell Tió, treballadors de la MZA, connectaren amb la Generalitat, explicaren els fets i demanaren ajut. Mentrestant la gent procedent de les fàbriques s'anava concentrant prop de l'Ajuntament. Damunt els graons de l'entrada, algun milicià hi havia instal·lat una metralladora. La Dolors s'enfrontà amb els milicians de la porta; a un que li barrava el pas li digué: «-A veure, mata'm!». Finalment pogué entrar a l'Ajuntament, on regnava malestar perquè la Generalitat s'havia assabentat dels fets; ordenà que no hi hagués més tensions autoritàries ni pagament d'impostos impropedents, i amenaçaren fins i tot amb enviar una camioneta de guàrdies d'assalt. En sortir, la gent nerviosa havia començat a perdre la por i cridava contra la CNT-FAI i les JJLL.

Segons Josep Sampere,¹⁵ l'acta municipal del 19 de gener conté evidents errades. Per exemple, esmenta els vint-i-cinc noms dels homes que formaven la comissió de protesta, com si fossin manifestants, incloent un seguit de desqualificacions personals als comissionats, en una demostració més de parcialitat i de rancúnia bel·ligerant per part de l'Ajuntament contra els ciutadans. Els

comissionats són qualificats un per un d'egoistes, propietaris; està disconforme amb el jornal familiar que intenta implantar la col·lectivització de pagesos, no vol pagar un recàrrec del 25% sobre la inquilinitat, és contrari al pagament d'una quota als pagesos, ha insultat el conseller d'Agricultura i no vol treballar per torns a les terres dels camperols malalts; és contradictori, ho critica tot, no troba res ben fet i és contrari a la col·lectivització.

És un document impressionant, ja que mostra tot un llistat de persones agreujades per l'ordre revolucionari. Molts d'ells eren rabassaires i alguns fins i tot militaven a ERC; no era, per tant, un grup conservador, ni un grup d'ultradreta com malintencionadament s'ha dit, ni elements quinta columnistes, ni feixistes, ni reaccionaris.

Quant a les dones, l'acta sí que especifica quines van anar a fer parar les fàbriques per tal que tothom assistís a la manifestació. El llistat n'inclou vint-i-quatre, més unes vint que anaven a la manifestació.

L'alcalde d'aleshores, Elies Paradedà, insisteix en la tesi que eren un grup feixista, afegint que ell no era a Malgrat i que després ordenà dispersar els grups de més de tres persones:

«A Malgrat hi va haver un moviment d'ultradreta que va intentar ocupar l'Ajuntament, però després de dirigir insults als assistents s'entornaren. Quan jo vaig arribar, en assabentar-me del que havia passat, el responsable de la policia va venir a advertir-me que corria el rumor que volien intentar de nou ocupar la casa de la vila. Tot seguit vaig donar l'ordre de pregonar un ban, advertint al poble que tot grup de més de tres persones que anessin pel carrer, la policia tiraria sense advertir.»¹⁶

Les argumentacions d'Elies Paradedà són semblants a les emprades per elements de la CNT de Premià de Mar, que en relació a una manifestació de dones, que va tenir lloc el 18 d'abril de 1937, la qualificaren d'instrument de reacció. Era una forma de desautoritzar qualsevol moviment contrari al poder revolucionari assentat al poder; és més, els únics que amenaçaren a emprar la força van ser les autoritats municipals.

El darrer acte d'aquesta *journée* del 19 de gener va ser l'arribada d'una camioneta amb guàrdies d'assalt. Va haver-hi moments tensos, però no cal magnificar-los, no és creïble que els guàrdies volguessin afusellar ningú, es tractava simplement d'intimidat i amenaçar els manifestants. És possible que una intervenció de l'alcalde, abans i després d'haver-los ofert un dinar, calmés una situació que, si bé era tensa, en cap moment feia perillar vides, més aviat es tractava d'escenificar un paper i deixar ben clar que no es volien manifestacions a la rereguarda; però, d'altra banda, la Generalitat també exigia calma i censurava les autoritats posant en entredit la política local, ja que les manifestacions eren un signe de desgat o disgust dels vilatans en relació al poder local.

«Durant aquella tarda ningú es va manifestar, però al dia següent, havent-se'n assabentat a Barcelona del que havia passat, varen enviar forces armades i varen recollir uns quants dirigents del moviment i els portaren a l'Ajuntament, disposats a emportar-se'ls per afusellar-los. Feia llàstima de veure aquells grans homes plorar com criatures. Els familiars del carrer em deien: "Elies, Elies no deixis que se'ls emportin". Jo els vaig dir: -Us creieu que nosaltres podem fer el què volem?, fem el que podem! Cal pensar, molt abans de fer una cosa com aquesta. Vàrem tenir sort de poder convèncer les forces armades. Després de menjar varen venir de nou i ens vàrem posar d'acord que els fariem fer un jurament conforme no es manifestarien més i els varen deixar en llibertat. Compreneu bé que amb una gran joia ho varen jurar. Avui tinc la consciència tranquil·la i em sento orgullós d'haver contribuït a salvar unes quantes vides dels fills del poble de Malgrat.»¹⁷

S'ha insistit molt en què no hi hagué violències, anem a esbrinar si per ordres externs o interns. Gonçal Gambín, conseller de Defensa, manifesta que no hi hagué detencions ni insults, però al cap d'uns quants dies dues persones es personaren a can Fàbregas per dir-los que estiguessin tranquils, que no els passaria res. Per tant, com a mínim, moltes famílies estaven espantades i haurien rebut amenaces verbals.

En tot el moviment hi hagué un premaig, una espontaneïtat, una evident solidaritat; per primera vegada en sis mesos es cridaren consignes contra la CNT i la FAI. Les dones esdevingueren, involuntàriament primer i voluntàriament després, desencadenants i protagonistes dels fets. Aquell dia, dotzenes de manifestants se sentiren Dolors i Francisca Fàbregas.

Malgrat l'intent de tancar la crisi, el cert és que la crisi es respirava; l'alcalde i quatre regidors (tres de la CNT i un d'ERC) presentaren la dimissió, que no fou acceptada, atès el moment polític local on, «segons l'Ajuntament», dominaven les maniobres feixistes. El 28 d'abril de 1937, es constituïa un nou consistori:

Elies Paradedada Comas	(alcalde URC)
Joan Prat Maspera	ERC (primer tinent d'alcalde)
Ferran Garcia Arona	CNT
Gonçal Gambín Urrea	CNT
Ernest Torrell Rosés	ERC
Rafael Soler Abad	CNT
Joan Bufi Robert	ERC

Font: Llibre d'actes municipals (AMM)

Com a conseqüència directa dels Fets de Maig, el 29 de juny de 1937, els tres representants de la CNT abandonaren els seus llocs a l'Ajuntament de Malgrat. La situació era molt complicada per als cenetistes i es van produir moments de tensió, com el que descriu un testimoni de l'època:

«En Joan Comorera, secretari general del PSU i conseller de la Generalitat, va venir a fer un registre al Sindicat (CNT) amb una camioneta de guàrdies d'assalt. Tenien por de la preeminència anarcosindicalista a les bateries i buscaven armes. En el decurs del registre al local del Sindicat, si bé no van pas trobar res, se'n va endur un quadre que hi havia a l'entrada de la casa confiscada.»¹⁸

Però la permanent crisi política, el teló de fons de les tensions entre ERC, CNT i PSU —que no formava part de l'Ajuntament—, no havien fet més que augmentar, i el 14 de juliol de 1937, l'alcalde Elies Paradedà fou substituït per Joan Prat. Mentrestant, s'estava arribant a una doble situació insostenible; d'una banda, de pugna entre sectors antifeixistes (ERC-PSU) i, de l'altra, a la pràctica paràlisi de la feina administrativa rutinària excessivament entretinguda.

El comissariat municipal (setembre 1937 - gener 1939)

El mes de setembre de 1937, la Generalitat decidí d'intervenir l'Ajuntament de Malgrat. La Direcció General d'Administració Local nomenà, en data de 5 d'octubre de 1937, l'agent de policia Antoni Serra Arnau com a alcalde governatiu (també dit comissari municipal), fins que es pogués constituir l'Ajuntament d'acord amb la llei. No havent-se pogut arribar a un acord, «no obstant el zel esmerçat en això, essent precis, per altra part, un endegament de la vida municipal, la qual es perjudica notòriament»... el Departament de Governació i Assistència Social del govern de la Generalitat, per decret del dia 8 d'octubre, dissolgué l'Ajuntament i nomenà comissari municipal (alcalde governatiu) el mateix senyor Antoni Serra i Arnau, el qual prengué possessió del nou càrrec el 4 de novembre. S'iniciava així un període de 15 mesos, una etapa enrarida, no només per la guerra sinó per una intervenció discutible, per a uns absolutament necessària, per a d'altres injustificable i eliminadora de l'autonomia municipal.

El periòdic *La Humanitat* (ERC) festejà la decisió d'elegir un alcalde governatiu: «L'actuació que porta a cap d'estricta imparcialitat i justícia, ha merescut l'elogi unànime de tots els sectors polítics i socials.»¹⁹

De totes maneres, no eren del mateix parer altres partits polítics i centrals sindicals, arrossegant-se una profunda pugna entre ERC i PSUC pel control polític de la vila; s'allargava en el temps la intervenció governativa tan celebrada per ERC, que li evitava probablement una visualització externa del seu desplaçament dels llocs de poder. Tot això contrasta amb les afirmacions d'Elies Paradedà,²⁰ segons les quals es va nomenar un comissari polític comunista a Malgrat; si hagués estat així, *Treball*, òrgan del PSU, no hauria publicat la nota següent:

«Hem de respondre que ni el PSU d'aquest radi ni la UGT, establerta en aquesta localitat, no han donat autorització a ningú perquè pugui parlar en representació de l'esmentat partit polític ni tampoc amb el del sector sindical de referència. I com que la publicació de l'al·ludit solt ens hi invita, direm

clarament que hem vist amb disgust el procediment governatiu a què s'ha sotmès el nostre poble, malgrat els esforços múltiples del PSU i la UGT encaminats a evitar-ho.»²¹

Antoni Serra i Arnau va ser comissari municipal, del 28 de setembre de 1937 al 30 de març de 1938. La seva va ser una tasca difícil: controlar els proveïments i la venda de les mercaderies –no hi havia diners a la hisenda municipal–, evitar que sortissin molts productes fora de la població i posar en circulació bitllets de curs legal a la població (20-12-1937). El 29 de març va ser destinat a Parets del Vallès. Governà via decrets de l'alcaldia, fent-ne fins a quaranta-un. La població també hagué de rebre i allotjar entre 450 (novembre 1937) i 480 refugiats (agost 1938), una mica més del 9% del total poblacional del moment. S'hagué d'habilitar el convent de les carmelites o l'antiga fàbrica d'aigua. Les relacions entre refugiats i veïns van ser tenses. La situació alimentària no era millor i féu aixecar diverses protestes per part de la població. A l'antiga Conselleria de Defensa (ubicada a l'escola dels pares maristes) es va muntar una cuina que donava menjar als nens i nenes de Malgrat; aquesta cuina popular era finançada per la Col·lectivitat Agrícola, totalment gratuïta, i fou organitzada per un cambrer, de cognom Vidal.

Els pagesos demanaven vigilància als camps i feren el seu agost els agents del mercat negre.

Miquel Albiol Sánchez va ser comissari municipal del 30 de març de 1938 al 31 de gener de 1939; designat el 23 de març de 1938, era funcionari en excedència de l'Ajuntament de Mataró i va promulgar cinquanta-nou decrets. Va haver de substituir el secretari de l'Ajuntament Francesc Boix, incorporat a files el 22 de gener, i hagué de fer front a l'esfondrament de la moral interior d'aquella societat de la derrota, atacada per la gana, les crides de lleves, els morts i desapareguts del front i el criminal bombardeig aeri del 21 de gener.

ECONOMIA

El pressupost municipal de l'any 1936 pujava a 140.539 pessetes, el 1938 pujava a 446.070,23 pessetes, és a dir, havia augmentat 3,174 vegades per fer front a les despeses derivades de la guerra.

En la sessió municipal de 19 de maig de 1937, s'estudià la forma d'encunyar moneda fraccionària local en metall, i s'acordà de fer una emissió interina de paper moneda municipal amb 10.000 bitllets d'una pesseta i 10.000 de 50 cèntims. Tots aquests bitllets estan marcats amb la sèrie A i foren legalitzats amb el segell en sec rodó de l'Ajuntament i l'escut local al camp central; tots els bitllets van ser signat autògrafament i porten la data d'emissió del 26 de maig de 1937.²²

El 20 de desembre de 1937 el comissari municipal va decidir retirar de la circulació l'emissió de paper moneda local, sèrie A, a causa del mal estat en què

es trobaven els bitllets pel seu continuat ús, i posà en circulació una nova emissió de paper moneda, marcada amb la sèrie B, amb 10.000 bitllets d'una pesseta, 10.000 bitllets de 50 cèntims i 10.000 bitllets de 25 cèntims, numerats correlativament per a cada valor i pels quals serien canviats els bitllets de la sèrie A. El 15 de gener de 1938, el comissari decidí crear els valors de 10 cèntims –9.000 bitllets–, ampliats el 7 de febrer de 1938 amb 20.000 bitllets més, i 5 cèntims –29.000 bitllets–, ampliats després amb 10.500 bitllets més.

L'anvers està presidit per l'escut local, on figura un castell i un lleó dret sobre les potes del darrera; hi ha també, dins d'un cercle, la reproducció de l'estàtua de la victòria de Samotràcia sobre un fons de branques d'alzina i d'olivera. Al centre del revers figura el mapa del territori del Principat de Catalunya amb la divisió comarcal, a l'esquerra del mapa apareix l'efígie del president Macià i a la dreta la del president Lluís Companys.

L'import total del paper moneda emès a Malgrat és de 39.375 pessetes. La retirada del paper moneda s'efectuà a partir del 3 d'abril de 1938.

L'activitat econòmica bàsica de la població era l'agricultura. El president del Sindicat Agrícola de Malgrat, de cognom Vives, el mes de gener de 1938 va declarar a Terra Lliure, òrgan dels rabassaires:

«Nosaltres sembrem ara cinquanta vagons de patates, això vol dir que si les coses rutllen com esperem, la collita serà d'uns cinc-cents vagons, aproximadament. Aquest Sindicat Agrícola autònom data de 1922, però començà a treballar el 1925. Avui és la força econòmica més sòlida d'aquest poble. Compta amb 950 associats, s'encarrega del proveïment de productes agrícoles al poble i col·loca el sobrant, a més del mercat nacional, a l'exportació. Durant l'any 1937 ha enviat a Anglaterra, Bèlgica, Suïssa i Holanda 31.096 caixes d'enciams i, especialment, al primer d'aquests països 48.988 coves de patates. Per altra part, durant els mesos d'abril, maig i juny del mateix any serví 17.770 coves d'aquest tubercle al mercat nacional i 11.400 a la segona collita, durant els mesos de juliol i agost. Quant a verdures destinades al mercat català, sumem mig milió de pessetes durant l'any 1937. Durant aquest exercici, el moviment del Sindicat s'eleva a 10 milions de pessetes.»²³

En relació a la manca de proveïments, Vives opina que és un problema d'organització:

«Els controls per una part i la manca d'elements de transport han complicat extraordinàriament el problema. L'especulació ha de ser severament perseguida amb fets. Els sindicats agrícoles han de defensar els interessos del camp però identificar-se, considerar i comprendre les necessitats del poble. No és possible un divorci que crearia malestar.»²⁴

LA GUERRA

A les acaballes de 1936 es va muntar al castell una bateria de defensa de costa, amb tres emplaçaments per a canons i metralladores. Tot seguit també es construïren blocs a la platja, van intervenir-hi una brigada d'homes formada per vint-i-cinc o trenta persones, organitzada per la Conselleria de Defensa. També s'instal·là un magatzem de municions a les antigues mines de ferro de can Palomeres. A can Rovelló, sota el castell, hi havia un taller on es feia material de guerra. Avançada la guerra, Malgrat també allotjaria un destacament de vigilància aèria.

A finals de 1936 s'inicià la construcció de refugis antiaeris i una habitació quirúrgica i d'extracció de sang en una antiga nau de la fàbrica Maristany. També es donaren els ordres oportuns per tal que l'enllumenament públic s'apagués a partir de les 8 del vespre.

El primer fet bèl·lic que patí Malgrat va tenir lloc a les 13.15 hores del dia 30 de maig de 1937, quan el submarí d'origen italià Torricelli, rebatejat amb el nom de General Sanjurjo, torpedinà i enfonsà el vaixell Ciutat de Barcelona al cap de Tordera, prop de Malgrat i que procedia de Marsella. Navegava a una milla de la costa i duia tres-cents dotze passatgers i seixanta tripulants.

L'operació va ocasionar no menys de cinquanta ofegats, molts d'ells brigadistes internacionals, dotze d'ells de nacionalitat nord-americana.

L'estudiós local Joaquim Colomé²⁵ ens comenta que el vaixell pertanyia a la Compañía Transmediterránea, i participà al desembarcament de Mallorca el mes d'agost de 1936.

El 8 de juny de 1937, el creuer franquista Canarias va disparar uns obusos que enrunaren una casa, deixant-ne dues més d'afectades al carrer del Carme, prop de la parròquia; aleshores actuava la bateria del castell servida per vint o trenta soldats.

El 22 d'agost de 1938, la població va ser metrallada.

La població va patir un terrible bombardeig el dia 21 de gener de 1939, a les 12.45 hores. Els avions, possiblement italians, van efectuar dues passades damunt la vila; van deixar caure una cinquantena de bombes sobre la població civil, ocasionant setze morts, majoritàriament dones, i vint-i-cinc ferits, esfondrant un total de dotze edificis i fent desperfectes de diversa consideració a uns altres vint dels carrers República i Riera. Els treballs d'auxili i salvament van ser organitzats amb gran rapidesa. El comissari municipal va decretar l'agraïment a tots aquells que havien prestat auxili a les víctimes, i va organitzar els treballs de desenrunament dels edificis afectats a fi de salvar els interessos de les famílies perjudicades, imposant, en cas de necessitat, el treball obligatori a tota la població i atenant les famílies damnificades.²⁶

A tall d'exemple, aportem el cas d'una de les víctimes d'aquest terrible bombardeig. Josefa Pla Corbera, de 19 anys, soltera, domiciliada a Calella, havia anat a Malgrat de Mar a buscar menjar, i ensopegà el bombardeig de l'aviació del dia 21 de gener de 1939, a la 1 del migdia, al carrer de la República, resultant tocada de ple. Al registre de defuncions de Malgrat de Mar, de 22 de gener de 1939, volum 26, pàgina 88, secció 3a, consta que va morir per hemorràgia interna.

Rg. C.	Mort	Nom i cognoms	Edat	Nat	Professió	EC	Data Reg.
Blanes	30-6-38	Joaquima Iglésias Castellà	61	Malgrat		C	30-6-1938
	bombardeig SAFA						
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Josepa Pla Corbera	19	Calella		S	22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Bartolo Muñoz Hernández	62	Mazarrón	Pescador		22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Maria Pons Ballvé	17	Terrassa		S	22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Joan Estévez Montero	52	Malgrat	Drapaire		22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Lluís Fradera Valdejuli	74		Pagès		22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Lluïsa Villegas Calvo	14	Palència		S	22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Cristina Ribes Casademunt	56	Malgrat			22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Eulàlia Ballbé Montserrat	58	Terrassa		C	22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Maria Gibert Farré	17	Malgrat		S	22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Josep Marquès Ronch	58			C	22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Adela Turné Simon	20			S	22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	Teresa Turné Simon				S	22-1-1939
Malgrat	21-1-39 12,45 h	M. Neus Cortahtaste Ibarra	54			C	22-1-1939
Malgrat	23-1-39 12,45 h	Miquel de Castro Majan	24		Mecànic		24-1-1939
	a la carretera bombardeig						

Font: J.M. SOLÉ i J. VILLARROYA, *Catalunya sota les bombes (1936-1939)*

L'OCUPACIÓ I LES PRIMERES AUTORITATS FRANQUISTES

Ocupada la vila el 31 de gener de 1939, el *parte* de guerra diu:

«En Catalunya ha continuado hoy el victorioso avance de nuestras tropas... habiéndose ocupado los pueblos (en la costa) de Calella, Pineda y Malgrat. En este último, se han cogido 1.500 prisioneros y en todas las estaciones de esta parte de costa se ha hallado gran cantidad de vagones cargados de material.»

El dia 2 de febrer el sergent de la Guàrdia Civil, José Díaz Español, pertanyent a l'11 companyia expedicionària afecta del CTV, va reunir quinze veïns de Malgrat per tal de nomenar un nou consistori; resultà elegit alcalde Salvador Paradedada Mateu, alcalde segon Josep M. Arés Bonaplata i alcalde tercer, Artur Esparrech Fors. Entre els primers acords, destacava la creació d'una junta agrícola i ajudar la justícia a castigar tots els fets punibles o delictes comesos durant l'etapa anterior.

Ha arribat al meu poder una relació de seixanta-set militants antifeixistes, confeccionada per un malgratenc a partir dels sumaríssims i expedients processals. D'aquesta llista es dedueix que, amb diferència, la CNT va rebre el pes fort de la repressió franquista:

53 de la CNT (un 79,10%)
4 del Comitè Antifeixista (un 5,97%)
8 de la CNT-JLL (un 11,94%)
1 de la URC (un 1,49%)
5 de la UGT (un 7,46%)

Font: Estudi d'Angel Sody de Rivas

M'ha arribat un testimoni d'exili, presó i patiment d'un malgratenc antifeixista:

«Acabada la guerra passo a França, vaig treballar a una fundició d'acer especial fins que els alemanys em repatriaren. Vaig estar nou anys a la Model, vint-i-un mesos amb pena de mort imposada pel consell de guerra a què em van sotmetre a la caserna de Mataró, després vaig ser l'encarregat de la infermeria. L'any 1949 sortia de la presó, no havia comès cap delictes de sang.»²⁷

Un informe típic fet per l'alcalde de Malgrat el 18 de setembre de 1940, mostra el llenguatge de la repressió d'aquells primers anys:

«Antes del GMN pertenecía desde hacía muchos años a la CNT. Tuvo una conducta ideológica muy contraria a los ideales patrióticos, destacándose entre sus compañeros de trabajo como un ferviente defensor del anarquismo. Su conducta pública era regular. Durante el GMN, se puso sin reparo alguno a las órdenes del Comité rojo, recibiendo acto seguido un fusil, con su correspondiente munición, efectuando diversos servicios de patrulla nocturnas por ser considerado como miliciano de inexcusable confianza del marxismo. Se destacó por sus insultos, amenazas y provocaciones al elemento decente y derechista de Malgrat. Se incorporó, en Septiembre de 1936, como miliciano voluntario en la columna de la FAI "Malatesta", en la que tomó parte activa en hechos de armas contra el Ejército Nacional en Aragón. Elemento anarquista de conducta peligrosa y contrario al GMN.»²⁸

Jordi Amat i Teixidó
Doctor en història contemporània

NOTES

- 1.- Entrevista feta a Rafael Banet i Canudas (10 agost 1995).
- 2.- *Som-hi*, núm. 40 (gener 1981), 9.
- 3.- RAMON GARRIGA-MARQUÈS, *Francesc Arnau i Cortina. L'alcalde de Malgrat*, 31.
- 4.- Arxiu Municipal de Mataró (=AMM). Llibre d'actes municipals, sessió de 13 octubre 1934, 94. L'original molt tatxat és el català, hi ha una certificació escrita en castellà, feta el 22 octubre 1934.
- 5.- AMM, Llibre d'actes municipals, sessió de 23 febrer 1936, 17 v i ss.
- 6.- *Som-hi*, núm. 40 (gener 1981), 9.
- 7.- Entrevista feta a Rafael Banet i Canudas (10 agost 1995).
- 8.- *Ibidem*.
- 9.- AHNM, Causa General.
- 10.- MN. JOSEP M. CERVERA I BERTA, *Testimoniatge de Fe i de Fidelitat. Els preveres de la diòcesi de Girona víctimes de la revolta del 1936* (Girona 1991).
- 11.- Entrevista feta a Rafael Banet i Canudas (10 agost 1995).
- 12.- *Ibidem*.
- 13.- AMM, Llibre d'actes municipals. Sessió del 19 gener 1937, 54-57.
- 14.- *Som-hi*, núm. 163 (desembre 1991), 13.
- 15.- *Som-hi*, núm. 164 (gener 1992), 15.
- 16.- *Som-hi*, núm. 40 (gener 1981), 9.
- 17.- *Som-hi*, núm. 42 (març 1981), 9.
- 18.- Entrevista feta a Rafael Banet i Canudas (10 agost 1995).
- 19.- Institut Municipal d'Història de Barcelona (=IMHB), *La Humanitat*, núm. 1759 (16 octubre 1937).
- 20.- *Som-hi*, núm. 42 (març 1981), 9.
- 21.- IMHB, *Treball*, núm. 394 (23 octubre 1937), 7.
- 22.- ANTONI TURRÓ I MARTÍNEZ, *El paper moneda de guerra del Maresme (1936-1939)*. Premi Iluro (Mataró 1976), 53-58.
- 23.- IMHB, *Terra Lliure*, 30 gener 1938, 7.
- 24.- *Ibidem*.
- 25.- *Som-hi*, núm. 129 (novembre 1988), 9.
- 26.- AMM, Llibre d'actes municipals, decret núm. 99 (21 gener 1939), 32v.
- 27.- Entrevista feta a Rafael Banet i Canudas (10 agost 1995).
- 28.- AHNM, informe de l'alcaldia (18 setembre 1940). Causa General.

ARXIUS i BIBLIOTEQUES

Arxiu Nacional de Catalunya (Fons de Salamanca) (ANC).
Archivo Histórico Nacional –Madrid– (AHNM).
Biblioteca Popular Costa i Fornaguera –Calella– (BCFC).
Institut Municipal d'Història de Barcelona –Casa de l'Ardiaca– (IMHB).

BIBLIOGRAFIA

- AMAT i TEIXIDÓ, Jordi. *República i guerra civil a Calella, 1931-1939*. Caixa Laietana (Mataró 1994).
- *Pineda entre dos temps (1931-1939)*. Ajuntament de Pineda de Mar / Ed. L'Aixernador (1995).
- BAYARRI, Jordi; GOÑI, Jordi. *Malgrat i la seva premsa: 1915-1968. Cinquanta anys de vida malgratenca*. 1 Beca d'investigació vila de Malgrat de Mar. Ajuntament de Malgrat de Mar (1994).
- CERVERA i BERTA, Mn. Josep M. *Testimoniatge de Fe i de Fidelitat. Els preveres de la diòcesi de Girona víctimes de la revolta del 1936* (Girona 1991).
- GÁRATE CÓRDOBA, José M^a. *Partes de guerra. Ejército Nacional*, tomo I. Editorial San Martín (Madrid 1977).
- GARRIGA-MARQUÈS, Ramon. *Francesc Arnau i Cortina. L'alcalde de Malgrat*. Ajuntament de Malgrat de Mar (1990).
- GENERALITAT DE CATALUNYA. Departament de Presidència. *Els pressupostos municipals de Catalunya*. Fascicle 1. Regió 1. Servei central d'estadística (Barcelona, març 1937).
- GÓMEZ CATÓN, Fernando. *La iglesia de los mártires (segunda parte)*. Ed. Mare Nostrum (Barcelona 1989).
- IGLESIES i FORT, Josep. *La població del Maresme a la llum dels Censos Generals*. Caixa Laietana (Mataró 1971).
- LÓPEZ i LLUCH, Antoni. *Les monedes de les Cooperatives Catalanes, 1850-1950*. Tom I. Autor-editor, amb la col·laboració del Departament de Cultura de la Generalitat i la Numismàtica Castells-Latorja. Imprès per Reproffest, S.A. (Barcelona 1983).
- POMÉS i VIVES, Jordi. *Les "Mataro's potatoes" i el Cooperativisme Agrari al Maresme (1903-1939) (La Federació de Sindicats Agrícoles del Litoral)*, Caixa Laietana (Mataró 1991).
- SOLÀ i GUSSINYER, Pere. *Història de l'associacionisme català contemporani. Barcelona i les comarques de la seva demarcació (1874-1966)*. Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (Barcelona, abril 1993).

SOLÉ i SABATÉ, J.M.; VILLARROYA i FONT, J. *Catalunya sota les bombes (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Biblioteca Abat Oliba, núm. 49 (Barcelona, desembre 1986).

– *La repressió a la guerra i a la postguerra a la comarca del Maresme (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Biblioteca Serra d'Or, núm. 41 (Barcelona 1983).

– *La repressió a la reraguarda de Catalunya (1936-1939)-II*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Biblioteca Abat Oliba, núm. 84 (Barcelona, abril 1990).

TURRÓ i MARTÍNEZ, Antoni. *El paper moneda de guerra del Maresme (1936-1939)*. Editorial Rafael Dalmau. Caixa Laietana (Mataró 1976).

VILANOVA, Mercè. *Atles electoral de Catalunya durant la Segona República. Orientació del vot, participació i abstenció*. Edicions La Magrana. Estudis Electorals/5 (Barcelona 1986).

PUBLICACIONS PERIÒDIQUES

Ciutadania, Malgrat (1931) (Arxiu de l'autor).

Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, Barcelona (1936-1939) (BCFC).

La Humanitat, Barcelona (1937) (IMHB).

Som-hi, Malgrat de Mar (1981-1992) (Arxiu de l'autor).

Terra Lliure, Barcelona (1938) (IMHB).

Treball, Barcelona (1937) (IMHB).

ALTRES FONTS

Expedient de la Causa General del municipi de Malgrat (AHNM-AA).

Fons Generalitat Republicana (ANC) [Microfilms de Salamanca] i fotocòpies dels documentals originals (AHNS).

Llibres d'actes de l'Ajuntament de Malgrat (1931-1939) (AMM).

Papers diversos (eleccions 1934) (AMM).